

ԱՅ Վ. Լ. ՌԵԽՈՒՆ Վ. Ա. ԼԻՇԱՆ Ս.

❖ ❖

Ի թախծամած անլոյս որմոց աւերակացս այս ամայի
Որ յոզնաշար ամաց ըզկնի ըզխոյզ կրկնեն արդ արձագանս
Ըստահակ տրղայոց որ Ասկղեպեայ զրին հատեւորդ.
Առ քեզ որ վեհեժեան կաս ի յափունսն ալերախ
Եւ զերկինս այն դիտես ազատութեան գահ և փառաց,
Զերդ վարուժնեակ ի վանդակէն զերծ ի յանտառ զիմէ իւր բնիկ,
Առ քեզ, ուղղիչդ իմ մանկութեան սլանան իմ միտք արագաթեւ,
Երբ գիշերոյն ոգի աղօտ պատէ զերկրաւ քող սեւաթոյր,
Եւ երբ միտք, ծնունդ աստուածեան, զերկրիս թողեալ գարշ անձկութիւնս
Յանսահման խորհրդոց թափառական բերին գաւառս.
Զի ինձ քաղցր ի յանցելումն ընթեռնուլ դէպըս սիրելիս,
Եւ տեսանել անձինս արգոյ յորոց մեկնեալ կեամ արդ տըխուր: —
— Յանցեալն իմ՝ յետ տիրազին յուշոյ կորստեան հօրս և եղբօր
(Նախկին մըրիկը որ ըզպայծառ կենացս երկինս պղոռեցին)
Դու վերադաս քան ըզհանուրս մըտացս հանդէպ երեւիս,
Դու որ խնամ հայրական ընդ եօթնեսին ամաց շըջան
Կալար զզարդուց մըտացական և մարզեցեր յիմաստ զհոգիս,
Դու որ ինձ ըզճաշակն ետուր չըթնալ քերթողութեան
Եւ դողդոշուն ոտիցս եղեր զօրավիզն յելս ի Պառնասոս.
Թէպէտ ոչ ճարտարագէտ քո դասեցայց հետեւող
Եւ մոռացումն յաւերժական անկցի զանուամբս յապագայ դարս,
Գոնեա սովաւ մըխիթար է ինձ յուսալ մերթ ընդ մերթ
Մինչ յօրական ի տաղտկալի առնում դադար ի զրագանաց:
Այլ ինձ դու պատուէր սիրոյ տաս փարատել ըզմէզ մաղձի
Որ կարկառեալ կայ հանապազ հոգեոյս վերայ սրտաթուր.
Այլ լուսին իսկ Ասիոյ յարծաթափայլ ամպ շողշողուն
Յարուսէ տաղս երջանկութեան զերթ վէհեժեան չաճն ըսփոփիչ,
Այլ ոչ եւս այն պարզութիւն տիրեն ի միտս անմեղ ցընորք,
Եւ երբ ի սիրտ տիրեն թափիծը, դաորն խորհուրդ մազծոտութեան,
Համայն ազգէ արտամութիւն իրը յապակւոյ դիտեալ ի սեաւ,
Զի արարածը համօրէն զըւարճալի թըրին կամ դառն
Ըստ զանազան խորհըրդոց որ յայս կամ յայն բերեն ըզսիրտ,
Ոչ ըզբօսմունք պար և կամ երգ մարթին լինել մեզ հաճոյ
Եւ ոչ իսկ զամառն համբուն ի գիւղօրէս թափառել.
Լուռ է բնութիւն և համօրէն ոչ ժըպտին մարգ և երէզ,
Փրփրադէզ վէտ վէտ ալիք խոխոջածայն վրտակաց
Արագաթոիչ կենաց սահուն յիշեն զանձուկն ըզսահման,
Ի ճակատ գեղեցկատիպ օրիորդի սիրայորդոր

Մերձ աստեղն անմեղութեան շողայ լուսին խուժդուժ մահու.
Զպայծառ աղերս Եղիսայ արեգն ուղղէ վարդից ի թերթս
կամ յաւազն հանգոյն աստեղց յալս լըմակին հրափայլ փաղփուն.
Իսկ թախծամած բըրացս հանդէպ հանցէ զըստուեր դամբարանաց:
Աւաղ, զի եղեւ ձեզ, անհետացայք, խարկան ցընորք,
Որ ըզմանուկ զիմ եռանդուն ցանկ պաշարեալ ունէիք սիրտ.
Անհետացայք հանգոյն ձեւոցն որ նըկարեալ յամպըս գարնան,
Եւ զոր սիւզ զովագին մերժեալ վարէ հալածական.
Զի եղեւ ինձ. զի ձեզ. աշխարհ, չարեաց իցես լոկ հիւրընկալ,
Եօթնամեայ յոյս անձանձիր այս քեզ արժան իցէ տրիտուր,
Այս վայր բարբարոսաց յորս ոչ ծագեաց լոյս գիտութեան,
Որք ժողովեալ են համախումբ լոկ յանուանարկ առնել զիմաստ,
Հոգք, տառապանք, դառնութիւնք, փուշը բոլորեացն շուք ճակատուգ.
Յայսպիսի ցանկ պաշարեալ ի խորհրդոց և յանձկութեանց
Զոր պատճառեն օդ, սովորոյթ և ըմբոստից պար մանկանց,
Եթէ երբէք մատն ի ըընար յիշեմ զաւուրսն նախնական
Յորում գոն ընդ պարապումն առ բանաստեղծըս զօրն համբուն
ի մենաւոր փակեալ սենեակ դէմ յանդիման կայի լուսնի,
Երբ պըշուցեալ ընդ գեղեցիկըն թագուհի պերճ յաստեղց բոյլու
Տողը սահէին ինցնաբուկս և հոսէին ուղիսք ի յաշաց.
Արդ թէ երբէք մատն ի ըընար երգել կամիմ տաղս առաջին
Քընար ժըլատէ մատնց և արտասուց մածին զբըբօք:
Երեւակայութիւն ի զարդ մըտաց թէ ի տանջանս ծընար մարդոյ.
Քեզ ջատագով կացից արգեօք թէ զրպարտիչ ամբաստանող
Որ փոխան խոն ինչ բարեացն որով լինս նպաստամատոյց
Անըմբեր չարեաց ի վիճ գլորես զաւուրս մանկանցուաց.
Քեւ ալեկոծ միտք ցընորեալ թեթեւաճախր արծուի ի թեւս
Զանցեալ, զարդիս և զապագայն կըշուեալ պըշնուն յուսահատ.
Ի քէն թախիթը առնուն ծընունդ և անձկարեկ տրոփիւն սրտի
Որ ի հովիտ կենաց ողջոյն ձըգեն խաւար գիշերադէմ.
Հանգոյն շինիցն այն վիթխարի թերայիդայ յաւերս կանգուն
Որ ըզվայրիւրըն շուրջ զըստուեր սըփուն զմահուն՝ ոյր են դամբանք:
Անմահդ Աստուած, ի զերապանձ փառացդ համբուն բարձրութիւնէ
Միթէ զուարթնոց ի ձանձիր միօրինակ ընդ զուարճութիւն
Ըզբօսմըն մըտաց քոց ստեղծեր ըզմարդ տանջել յաղէտս.
Եւ միթէ ձայն յուսահատ տառապազին մօր բնութեան
Քեզ ներդաշնակ թըւեսցի քան զօրճնութիւնըս հրեշտակաց,
Միթէ ոչ զեզ բաւական յազել զցաստմել վըէժինզիր
Մահ և կորուստ ծնողաց, պիտոյք և ճոխութեանց յափրշտակումն
Զօն ի ճակատ արկեալ տըխուր զամպ մըթագնեայ մազծոտութեան
Եւ միտք անգամ և խորհուրդը վիժել աղէտըս պարտիցին.
Արտասուոց զարեւ կենաց բացեալ ըզբիբս ողջունեմբ,
Արտասուախարըն զըգուանց և օրհնութիւնք և լուռ նայեացը
Եւ արտասուց մայրէնի և բարձրաճիչ դառըն կական
Զառաջին մեզ ողջոյն տան ի կենաց տըխուր ի սկիզբն
Առհաւատչեայ մեզ ապագայ ասպարիզին դառնութեան.

Ով հէք մանկիկ, զի՞նչ ի տըխուր վայրիս առնել գաս, հէք մանկիկ:
ի ցանկ անուան թշուառաց գաս յաւելուկ և զըոյդ դժբաղդ,
0՞ն սլացիր անդր ի յերկինս ուստի անփորձ իջեր դու,
Անդ խուճապեա՛ մի՛ գտրշահոտ սիւգ աշխարհի բարձցէ ի բաց
ի ճակատուէդ պաղպաջուն ըզփայլ մաքուր անմեղութեան,
Մի՛ սառոյցը կարծրացեալ աշխարհական ցուրտ ոգւոց
Զաստուածայինըն շիջուսցեն կայծ ի սրտիդ վաս սուրբ սիրոյ.
Գիտիցես, զորպիսի՛ վայր, զոյս քեզ ընտրես բընակակից.
0՞ն արարչին սլացիր ի գիրկս որպէս եստեղծն անարատ.
Ով հէք մանկիկ, զի՞նչ ի տըխուր վայրիս առնել գաս, հէք մանկիկ:
Գուցէ և քեզ, որպէս ինձ, մընան աւուրք դառն արտասուաց
Եւ արշալոյս ամացըդ քոց լիցի նկարեալ թուփ ամպօք.
Եւ հարազատ քո ի գրկացդ ի զրօսանացդ օտարացեալ
Աւաղական տանջեալ ցաւօք զըտցէ զանդորր ի ցուրտ շիրմի,
Եւ հայր քոյին տարաբաղդիկ քեզ հնգամեայ բարձցի յաշացդ,
Զարտոսր աղի և զհառաչանս անմըխիթար թողեալ քեզ մօր.
Ազգականք բարեկամք ընդ արծաթոյ հօրդ կիցը ի զօդ
ի պարարել զանյագ որկորս յափըշտակեալ զի՞նչըս քոյին
Զանայցեն որպէս ծընարդ ի բնութենէն թողուլ զբեզ մերկ,
Եւ ի վերայ աւերածոցդ ամբառնալ գահ ամբարտաւան,
Թէպէտ իշխողն երկնից յիւր ցասմն արդարադատ վրէժինդիր
Հիմն ի վեր կործանեսցէ զշէնսն անիրաւ. — այլ դու կրեսցես: —
Ով հէք մանկիկ, զի՞նչ ի տըխուր վայրիս առնել գաս հէք մանկիկ:
Յաստեղանիշ ճակատ քո ամպք թափառեսցին խոր խորհրդոց.
Գիտասցես սրտի զանձուկս և մընայցես արտասուաց:
Զուր բեւեռեալ զաչս ընդ երկիր որոնեսցես մըխիթար.
Զբարեկամութեան ըզսուրք պղծեալ հանդերձ զհամեստ լրբութիւն
ի բաւիդ կորստեան շղթայակապ ունիցի զբայլսդ.
Սիրտ քո վաս անսուրբ սիրով և ալեկոծ հրապուրանօք
Մոռասցի՛ զհաստիչն հանուրց և մոռասցի Աստուած ըզբեզ: —
Վերասլացիր, ո հէք մանկիկ, մի՛ իւր ցասման լիցիս առիթ.
Եւ յայնժամ, ոհ յայնժամ հարաւային խորշակաց ծնունդ
Զագուաւակերպ թեւս շուրջ զերկլաւ տարածեսցէ հիւանդութիւն.
Ըսպանութիւնք, աւերակք բարձցեն ի քէն ըզսիրելիս.
Հուր ծախեսցէ զանդաստանս դարձցին յաճիւն յարկը և ձեղուն.
Եւ վաղորդայն եթէ անցցես ընդ նոյն տեղի մըտախոն
Լոկ որմ փլուզեալ, մայր կիսածախ և տակաւին ծուխ արձակող
Տեսցես անդամըս մարդկեղէն և զանասնոցն աճիւնացեալ
Եւ սլասցին աչացդ հանդէպ վարեալք թեթեւ ի հողմոյ
Եւ սրփուեսցին ընդ դաշտն ահեղ բոցք զերթ խոնաւ յուկերաց վայր.
0՞ն արարչին սլացիր ի գիրկս որպէս եստեղծն անարատ.
Մի՛ ցանկար, ո անփորձ, լինել կըցորդ մերըս բաղդի: —
Արդ թէ երբէք մատն ի ընար երգել կամիմ տակս առաջինս
Քընար ժըլատ հեստէ մատանցս և արտասուր մածին զբըօք:

ԱՅ. ՎԵՐ. Հ. ՂԵՒՈՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ ՄԱՐԳԱՐԵՍՆ [ԱԼԻՇԱՆ]

ԳԱՐԱՎԱՄԻՒՅԱՆ

ՅԱՌԱՋԱԳՈՅՆ քան զայս՝ գրեալ էի առ Զեզ թուղթ այլ. յորում գանգատէի «զի բաղկահւն անզօր քնարիս ոչ արձագանս ինչ յարոյց ի քեզ և վայրապար հնչեալ ընդ օդ ցնդեցաւ. և որում մայի գեղեցիկ ակնկալութեան ընդունել ի քէն ցանկալի աւանդ նուագաւոր ինչ տաղից, այն ամենայն ի դերեւ ել»: Եւ յիշատակ այսմ մեծի զրկանաց դառնացուցանելով զիս, անէս ցաւազինս զհետ արձակէի Հանճարոյդ և Մուսայիդ և մաղթէի յԱպոլոնէ «խորտակել զթելս քնարիդ և ցամաքեցուցանել զարբիւր դաշնակութեանցն ի նմա. և հատանել զթեւսդ մի՛ եւս բարձրաթռիչս լինել»: Այլ անդէն առ նմին զմտաւ ածեալ «գրողոց և զապանալիս ուրուականաց լինել»: Այլ անդէն առ նմին զմտաւ ածեալ «գրողոց և զապանալիս ուրուականաց լինել»:

Յորժամ և մերս Այրաբանեան երկիր և ազգ մեռելատիպ
Բաղբնին ի վեհ համայնակուլ թաւալեսցի դահավեծ
(Երկինք մի լըւէցեն զմահագուշակն իմ բարբառ.)
Եւ փոշէք ժամանակաց ըզնա ի սպառ թաղեսցեն անդ,
Յաւիսենից Քոյդ Մուսա գլխիվարեալ ի գուբն աչեղ,
Զայն տացէ յարութեան ցամուքելոցն ոսկերոտեաց,
Ի դաշտին մեռելութեան որպէս երբեմըն Մարդարէն,
Եւ արութեանցն հսկայաբար կանդնեսցին փառք թորդոմական »:

«Ա հալոցացը ի խանդից
Երդ մի և ինձ աղաւեմ.
Չեռայց և բոց և ի հուր
Ծըռեայց ընդ թռեւսը վըսեմ:
Կամ թէ կամիս, երդ փափուկ
Գորովանաց և սիրոց
Հեղամընչիկ ի նուրբ թելս
Շարժեալ առ իս հնչեց՞։
Ոչ ոչ այնպէս ի գիրգ ծոց
Յունկըն փափկիկ քալցրասցի
Մանկանն ի քուն անուշից
Օրօր սիրոյն մայրենի։
Այդ որպէս ինձ թռի թուղթն այն ոչ ժամանեաց ի ձեռս Զեր. զի անհնար է
ցայս վայր անզթանալ սրտի որ այդչափ փափուկ և գորովական բանս րիէ։ Նմին
իրի և զայս թուղթ առ ի ազատ պահել ի չար արկածից, յանձնեմ ի ձեռս Վ. Հ.
Պետրոս Վարդապետի Մինասեան երբեմն ինձ դաստիարակի, որ նկուն եղեալ ի
հարուածոց բաղդին և նախանձու՝ դառնայ անդէն զփոշի ոտիցն թօթափելով ի վերայ
կուրացն և ապաշնորհաց։

Պատմական. 12 Յունվար. 1850

Քոլինդ զարմացող և աշակերտ

W. G. Pfleiderer